

872

Rodzaj dokumentacji	Katalog parków województwa lubelskiego <u>Kraczewice, gmina Ponietowa.</u> /dawny pow. Opole Lubelskie/
U Autor opracowania	mgr inż. Anna Obrębska
Konsultant	mgr inż. Mieczysław Kseniak
Zlecająca	Urząd Wojewódzki w Lublinie - Wydział Kultury i Sztuki.
Rok opracowania	1975
Miejsce przechowywania niniejszego dokumentu	Nr inw. Wojewódzki Konserwator Zabytków

1226

ARCHIWUM
OŚRODEK OCHRONY
ZABYTKOWEGO KRAJOBRAZU
ul. Szwoleżerów 9 tel. 621 62 41 w. 244

Nr inw. 1226

W. Unis. 1226 dep.
BIBLIOTEKA
Urząd Ochrony i Konserwacji Zespołu Pałac. Ogrod.

EWIDENCJA PARKU

W

KRACZEWICACH

k/ Poniatowej.

ARCHIWUM
OŚRODEK OCHRONY
ZABYTKOWEGO KRAJOBRAZU
ul. Szwoleżerów 9 tel. 621 62 41 w. 244

Nr inw. 1226

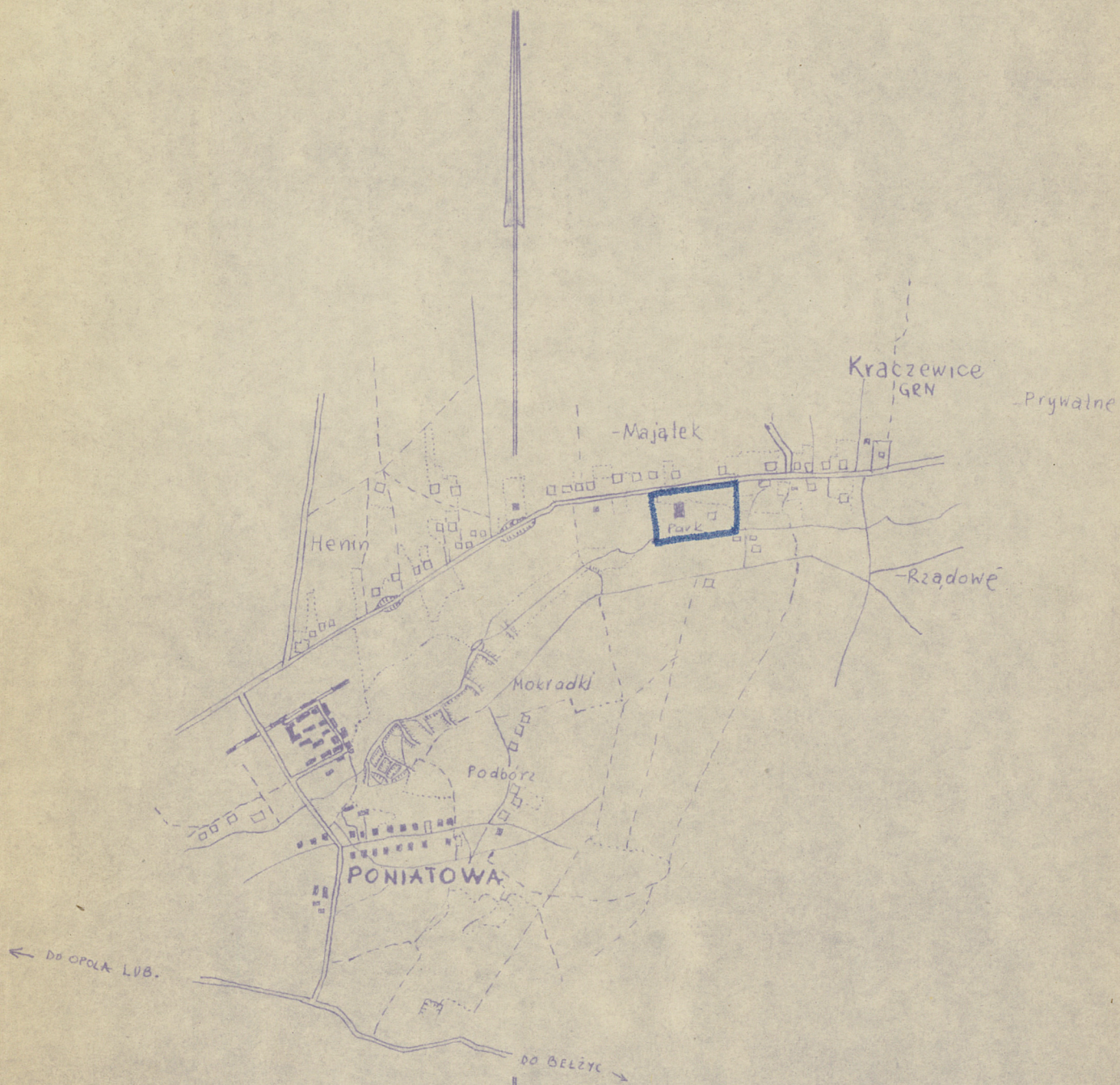
BIBLIOTEKA
Zarządu Ochrony i Konserwacji Zesp. Pałac-ogrod.
Nr inw. 1226
ul. Szwoleżerów 9 tel. 29-67-70

METRYCZKA PARKU - OGRODU

1.	Adres:	Miejscowość: Kraczewice	Gmina: Poniatowa	woj. lubelskie/d.pow. Opole Lubelskie/ w. XVII
2.	Nazwa parku:	aktualna: Kraczewice	dawna: Pankraczewice, Kraczewice, pó XVIII	
3.	Rodzaj parku i stan jego zachowania	Park dworski. Czytelny układ kompozycyjny. Stan zdrowotny - dobry.		
4.	Czas powstania	Początki XXw., z wykorzystaniem drzewostanu sprzed 150 lat. Autor - NN		
5.	Położenie parku	Przy drodze do Kraczewic z Poniatowej.		
6.	Powierzchnia parku	Ogółem ha - 6,8	w tym wód -	Budynki: dwór-murowany bud. mieszk. ogrodnika, chlewy, ustępy suche, stodoła, komórki - drewniane.
7.	Użytkownik parku	Urząd Miasta i Gminy w Poniatowej.		
8.	Czy jest w rejestrze	data i nr rejestru : A/705 z dn. 23.01.1976r.		
9.	Istniejące dokument. /data i autor/	Pomiar syt.-wys.: w skali 1 : 500 - 1975r. wyk. Policealne Studium Geod.- Drog. w Lublinie		Inwentaryzacja zieleni - w przygot.
		Studium historyczne - Piotr Rudziński 1975		Z.T.-E.
		Techn. branżowe dokumentacje i ekspertyzy: inwentaryzacja architektoniczna - B.P.B.Kom. w Lublinie - 1975r. w opracowaniu "Miastoprojekt - Lublin" jednostadiowa dok. kompleksowa. Adapta- cja na Dom Spokojnej Starości Weteranów Pługa.		
10.	Przeprowadzone dotychczas czas remonty	Brak śladów pielęgnacji parku.		

ORIENTACJA 1:25 000

I. Krótka analiza historyczna

1. Ewolucja układu przestrzennego

Informacje źródłowe dotyczące Kraczewic są nieliczne.

W XVII w. miejscowość ta nosiła nazwę Pankraczowice, lub Pankracewice¹⁾ i należała do par. Wąwolnica, dekanatu kazimierskiego, gminy Karczmiska, pow. nowoaleksandryjskiego²⁾ /Puławy/. W Słowniku Geograficznym²⁾ w r. 1883 wymieniono dwór i wieś, zwracając uwagę na "starożytny drewniany śpichlerzyk" znajdujący się w ogrodzie dworskim, bez podania danych dotyczących dworu. Nie udało się ustalić ciągu kolejnych właścicieli majątku. W XVII w. wymieniano jako podatników z dwóch części wsi - Poniatowskich, z jednej - Drzewieckiego, jednej - Uniszowskiego, bez wzmianki o dworze.

W początku XX w. stary dwór już nie istniał. W zespołach archiwalnych w Lublinie i Opolu Lubelskim nie znaleziono planów z tego okresu. Pomimo prób nie nawiązano również kontaktu z żyjącą jeszcze ostatnią właścicielką. Wg. relacji mieszkańców wsi³⁾ znajdował się on we wschodniej części zespołu, w okolicy istniejącej stodoły.

Po r. 1900 właścicielem majątku był Henryk Gerlicz, inicjator budowy obecnego murowanego dworu, ukończonego w 1913 r. i zachowanej do dziś kompozycji parkowej. W r. 1935 lub 1936 majątek przejmuje jego syn Henryk, pozostający tu do końca wojny. Po jego wyjeździe dwór uległ grabieży a po r. 1945 całość dóbr przeszła na własność Skarbu Państwa. Część pomieszczeń zajęta jest przez mieszkania prywatne, część przez magazyny środków chemicznych G.S. a część nieużytkowana, uległa dalszej szybkiej dewastacji.

W parku dokonano stosunkowo niewielkich zniszczeń. Czytelny jest układ kompozycyjny zespołu, w którym wyróżniają się graniczne nasadzenia ok. 150 - 200 letnie oraz grupa drzew w tym samym wieku, we wschodniej części parku. Pozostałe drzewostan pochodzi z okresu budowy obecnego dworu; stopniowo jednak następują zmiany w jego składzie gatunkowym na skutek pojawienia się naturalnego odnowienia w postaci samosiewów i odrostów korzeniowych.

Obecnie zachowany układ przestrzenny nosi cechy kompozycji naturalistycznej. Przeważają tu gatunki rodzime. Autorzy projektu dworu i parku - nieznani.

2. Dawne plany

Poszukiwania przeprowadzone w WAP w Lublinie /Zespoły: Plany wyłączone z włościańskich, Plany bankowe, Plany uwłaszczeniowe/ oraz w archiwum Biura Geodezji i Urzędzeń Rolnych w Opolu Lubelskim nie przyniosły pozytywnych rezultatów.

3. Źródła do dziejów parku /kolejności wg.wzmianki w tekście/

1. Emilia Piekarz - Struktura organizacyjna parafii w dekanacie kazimierskim. Roczniki humanistyczne. T XIV, 2.II.1964
2. Słownik Geograficzny Królestwa Polskiego; t VII, str.277 - Warszawa 1880 i t IV, str.578 - Warszawa 1883.
3. Informacje ustne byłego ogrodnika Gerliczów i jego żony pp. Marii i Jana Kopycińskich, zamieszkałych na terenie parku oraz informacje proboszcza.
4. Piotr Rudziński - Ekspertyza Zabytkoznawcza dla zespołu dworsko - parkowego w Kraczewicach, Lublin 1975.
Rękopis w posiadaniu BDZ w Lublinie.

II. Charakterystyka stanu istniejącego

1. Układ przestrzenny

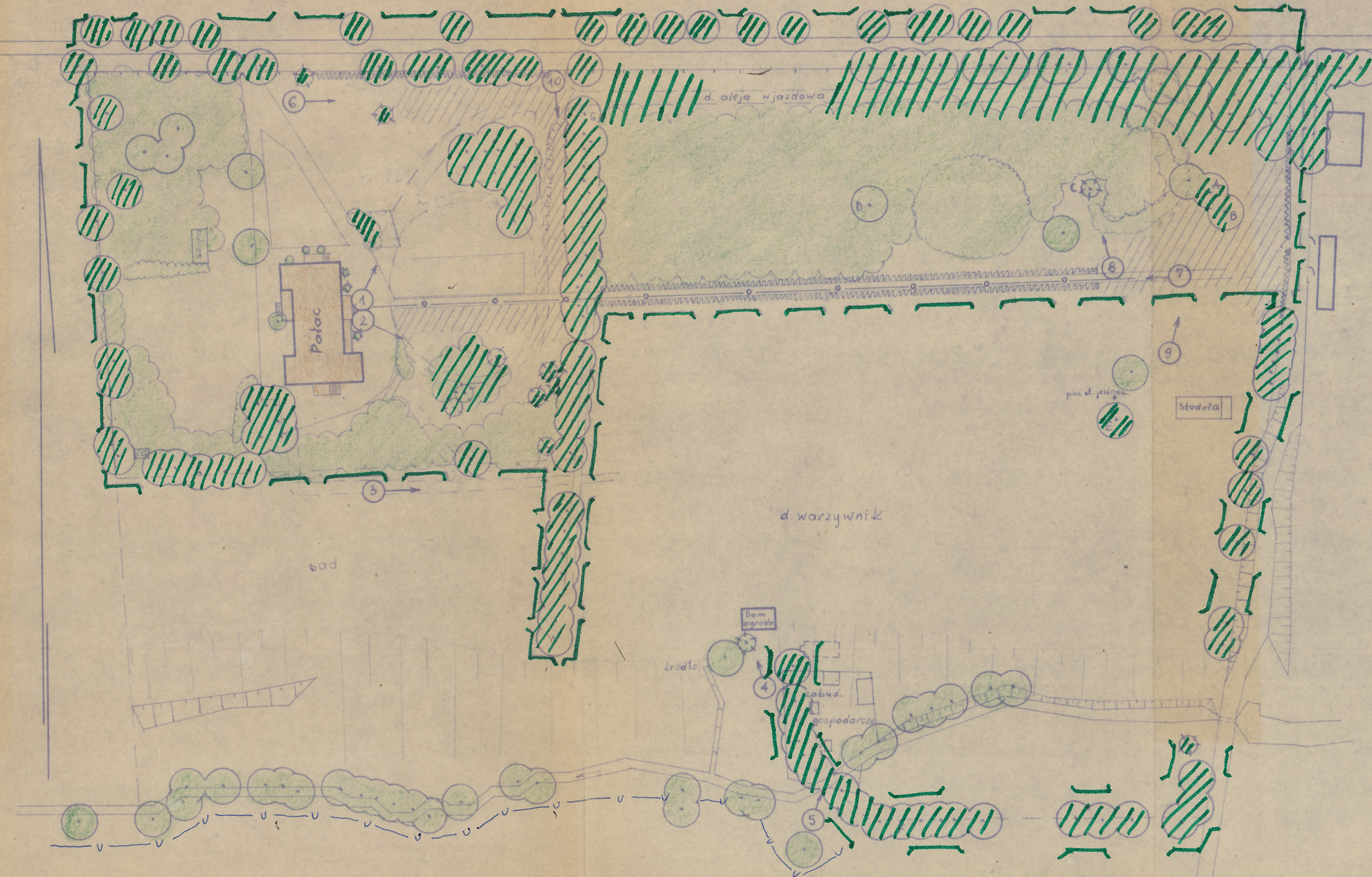
Zespół dworsko - parkowy położony jest przy drodze z Poniatowej do Kraczewic, stanowiącej jego północną granicę. Od wschodu sąsiedztwo stanowi droga polna i zabudowania gospodarcze, od zachodu - działka prywatna, od południa - pola uprawne.

Całość zespołu posiada kształt prostokąta wyznaczonego szpalerami drzew w wieku 150 - 200 lat, częściowo uzupełnionymi nasadzeniami z okresu budowy nowego dworu.

Park - otaczający istniejący budynek, tworzący zwarty kompleks zieleni wysokiej, położony na płaskim terenie - zajmuje północną część dawnego założenia dworskiego. Południowa część,

Park w Kraczewicach k/ Poniatowej - Skala 1:1000

OZNACZENIA

- Aleje i drogi obecnie używane
- Dawne aleje w zaniku
- Ścieżki wydeptane
- Drzewa liściaste i iglaste pojed. lub egzotyczne
- Zwarty drzewostan
- Zachowane elementy kompozycji parkowej
- Grupy krzewów
- Żywopłot
- Dosadzenia z ostatnich lat
- Oś kompozycyjna
- Zakres ochrony parku
- Miejsca, z których wykonano zdjęcia
- Ochrona ekologiczna

znajdująca się na stoku opadającym łagodnie ku strumieniowi, niegdyś stanowiąca sad i warzywnik, od wojny przeznaczona jest pod uprawy rolne.

Park przecina w kierunku N-S szpaler lip w wieku 150-200 lat, tworząc dwie części zróżnicowane pod względem charakteru i wielkości: zachodnią, otaczającą secesyjny murowany dwór oraz wschodnią, zajmującą ok. 75 % powierzchni, utrzymaną jako gaj naturalistyczny.

Ośią kompozycji jest alejka grabowa, oddzielająca gaj od warzywnika, nakierowana na oś wschodniej elewacji dworu, i kończąca się przy granicy wschodniej, w miejscu dawnego wjazdu. Symetrycznie na północ i południe od niej biegły aleje: północna - zachowana do dziś wzdłuż drogi z Poniatowej i południowa - niegdyś wyznaczona drzewami owocowymi na terenie warzywnika - obecnie nieistniejąca.

Aleje te łączyły się przed elewacją frontową dworu, zamykając gazon, niemal okrągły, którego zarysy są jeszcze widoczne w terenie. Gazon przecina obecnie wydeptana ścieżka na przedłużeniu alei grabowej. *! fot. 11/.*

Część parku w najbliższym sąsiedztwie dworu, przed elewacją frontową /wschodnią/ zachowała elementy kompozycji w postaci klombów z krzewów /lilak pospolity/, symetrycznie rozmieszczonych grup drzew różniących się składem gatunkowym oraz nawierzchnią trawiastą. Przed elewacją ogrodową /zachodnią/ zachowana zieleń wysoka otacza pozostałość po parterze kwiatowym zamienionym obecnie na ogródki warzywne.

Teren parku jest ogólnie dostępny i znajduje się pod opieką Urzędu Miasta i Gminy w Poniatowej. Budynek dworu jest podpiwniczony, parterowy, w części południowej - jednopiętrowy. W zryzalitowanej części parteru mieszczą się magazyny środków chemicznych G.S., w części północnej - mieszkanie prywatne. Drugie mieszkanie znajduje się na piętrze w części południowej. Piwnice wykorzystane są częściowo, przez mieszkańców. Pozostałe pomieszczenia budynku nie są użytkowane. W południowo - zachodnim narożniku części ogrodowej wybudowano ustęp suchy a na wysokości elewacji północnej, przy obecnym dojeździe - drewnianą komórkę.

Zarys gazonu przed elewacją frontową w znacznym stopniu zacierają ogrodzone siatką klatki dla królików.

Na terenie dawnego warzywnika znajdują się zabudowania z 1945 r. należące do byłego ogrodnika Gerliczów.

Owalne w zarysie wewnątrz przy wschodniej granicy u zbiegu alei wjazdowych, zasadzono w ostatnich latach topolami w sposób przypadkowy. Topole posadzono również na przedłużeniu zachowanej alei wjazdowej, tuż przed północną elewacją dworu.

Obsadzono również drzewami ścieżkę skrótową przecinającą gazon. Ogólnie biorąc park nie jest zbyt zniszczony. Nie widać tu śladów wypasu bydła, pojawia się natomiast coraz liczniej naturalne odnowienie /odrosty korzeniowe samosiewy/. Dawny sad nie pielęgnowany, nie przedstawia wartości. Park przecinają napowietrzne sieci n.n. Powstało nowe wejście i wjazd na teren zespołu /znajdujące się na wysokości północnej elewacji dworu/ którym poprowadzono przyłącze gazowe. Zachowane i nowoutworzone ścieżki posiadają nawierzchnię gruntową.

Teren zespołu ogrodzony jest od północy i częściowo od wschodu siatką drucianą - zniszczoną, od zachodu płotem drewnianym w złym stanie. Dalej ogrodzenia brak.

2. Skrócona inwentaryzacja roślin

W parku występuje około 300 drzew o średnicy ^{pnia} 30 i powyżej cm, reprezentujących 21 gatunków i odmian oraz około 10 gatunków krzewów. Gatunki występujące w niewielkich ilościach podane bez względu na ich wiek. Ilość gatunków występujących liczniej - podano orientacyjnie.

Szczegółowy skład gatunkowy:

Acer negundo	klon jesionolistny	szt. 10
" platanooides	" zwyczajny	" 3
" pseudoplatanus	" jawor	" 3
Aesculus hippocastanum	kasztanowiec biały	" 5
Alnus glutinosa	olsza czarna	" 15
Betula sp	brzoza	" 80
Carpinus betulus	grab pospolity -	
	żywopł. w odst. 0,4 - 0,5 m	
Fagus silvatica	buk pospolity	" 1

<i>Fraxinus excelsior</i>	jesion wyniosły	szt	6
<i>Populus alba</i>	topola biała	"	5
<i>Populus tremula</i>	osika	"	3
<i>Padus serotina</i>	czerecha amerykańska	"	1
<i>Quercus borealis</i>	dąb czerwony	"	1
" <i>robur fastigiata</i>	" szypułkowy odm. stożkowa"		3
<i>Tilia parvifolia</i>	lipa drobnolistna	ok.	150
<i>Larix sp</i>	modrzew	"	1
<i>Picea abies</i>	świerk pospolity	"	1
<i>Pinus strobus</i>	wejmutka	"	4
<i>Pseudotsuga taxifolia</i>	daglezwia	"	7
<i>Thuja occidentalis</i>	żywotnik zachodni	"	4
" " <i>ellwangeriana</i>	" " Ellwangeri	"	1

Poza tym występuje znaczna ilość samosiewów i odrostów korzeniowych w wieku od kilku do kilkudziesięciu lat. Są to głównie brzozy, graby, lipy, jesiony.

Na sytuacji zaznaczono literami egzemplarze o szczególnych walorach zdobniczych, stanowiące pozostałość po poprzednim założeniu. Są to:

A	<i>Fraxinus excelsior</i>	Ø p-nia	70 cm, wys. 20 m, Ø korony	10 m
B	<i>Fagus silvatica</i>	"	80 cm " 15 m	" 10 m
C	<i>Pinus strobus</i>	"	50 cm " 15 m	" 8 m
D	<i>Fraxinus excelsior</i>	"	70 cm " 20 m	" 10 m
E	" "	"	70 cm " 20 m	" 10 m
F	<i>Tilia parvifolia</i>	"	80 cm " 20 m	" 15 m

Stan zdrowotny w/w drzew jest dobry.

Z krzewów występują tu: lilaki, czarny bez, śnieguliczka, jaśminowiec, leszczyna, głóg jednoszyjkowy.

3. Analiza stopnia zachowania układu zabytkowego

Pierwotna kompozycja parku, której pozostałość stanowią starsze drzewa, jest w chwili obecnej niemożliwa do odczytania.

Wg. ustnych przekazów w części wschodniej znajdował się stary dwór drewniany, z którym związana jest najprawdopodobniej polana przy wschodniej granicy z jesionem i bukiem oraz jesion w sąsiedztwie stodoły.

Ustalenie lokalizacji starego dworu utrudnia brak planów z tego okresu.

Odczytanie układu przestrzennego, którego powstanie wiąże się z budową nowego dworu w początkach XX wieku, nie następuje większych trudności, wobec widocznych jeszcze w terenie elementów ukształtowania i dobrze zachowanego drzewostanu.

Wg. informacji mieszkańców, ubytki spowodowane przez silne wiatry i wycinkę nie przekraczają 10 %.

Drzewostan znajduje się w dobrym stanie zdrowotnym, chociaż dają się już odczuć skutki nadmiernego zagęszczenia.

Najlepiej zachowanymi elementami są w chwili obecnej:

- nasadzenia obrzeżne w wieku 150-200 lat, składające się przeważnie z lip.
- rząd lip 150-200 letnich, przecinających park z północy na południe a oddzielający podjazd przed elewacją frontową od części naturalistycznej i warzywnika.
- alejka grabowa z widocznymi śladami formowania /zapewne bindaż/
- zarys gazonu przed elewacją frontową
- zarys alei wjazdowej wzdłuż północnej granicy
- zarys parteru przed elewacją ogrodową.

Kompozycja parku z początku XX w. zachowała się bez większych zmian. Całkowitej likwidacji uległ wjazd gospodarczy, biegnący przez warzywnik symetrycznie do alei wjazdowej, obsadzony drzewami owocowymi a prowadzący do kuchni w południowej części dworu. Alejka grabowa - niegdyś stanowiąca oś założenia, pomimo utraty swej pierwotnej funkcji stanowi nadal główną oś widokową parku. Pierwotny dojazd do dworu od wschodu, od strony zabudowań gospodarczych, dający się odczytać w terenie, stracił swoje znaczenie z chwilą wprowadzenia nowego wjazdu na teren parku, doprowadzonego bezpośrednio przed pałac. Na skutek zmian i zaniedbań zniszczeniu uległ parter kwiatowy obsadzony po bokach różami; środek wypełniały kwiaty sezonowe: bratki, begonie, szakwla.

Prawie całkowitej likwidacji uległy klomby lilaka przed elewacją wschodnią i ścieżki wyznaczające gazon, na którym niegdyś w lecie ustawiono agawę. Zachowały się jedynie w jego otoczeniu

rozmieszczone symetrycznie grupy /klomby/ z drzew liściastych i iglastych.

4. Rola obiektu w krajobrazie

Park jest jedynym w okolicy obiektem o zieleni komponowanej i ma znaczenie dydaktyczne oraz jako miejsce rekreacji biernej mieszkańców wsi. Znaczenie jego wzrośnie po umieszczeniu tu Domu Spokojnej Starości.

III. Wnioski

1. Dotyczące ochrony konserwatorskiej

Na podstawie decyzji z dnia 23.01.1976 r. o wpisaniu do rejestrów zabytków województwa lubelskiego pod nr A/705 ochronie konserwatorskiej podlega dwór wraz z zachowanym parkiem.

- Układ pierwotny parku powinien być zachowany bez zmian.
Ochronie powinien podlegać również drzewostan wyznaczający granice dawnego zespołu dworskiego.
- Cały zespół należy jak najszybciej przekazać w ręce jednego użytkownika i powierzyć fachowej opiece doświadczanego ogrodnika.
- Konieczne jest wykonanie podstawowych zabiegów pielęgnacyjnych zmierzających do uczynienia i kontynuacji układu przestrzenno - kompozycyjnego.
- W przypadku adaptacji obiektu do nowych potrzeb, dopuszczalna jest lokalizacja obiektów kubaturowych jedynie na terenie dawnego warzywnika.
- Przy adaptacji zespołu należy zwrócić uwagę, aby nowa funkcja nie kolidowała z charakterem zachowanego obiektu.
Zachowany park może być przeznaczony na wypoczynek bierny.
Wszelkiego rodzaju urządzenia sportowe itp. należy wprowadzić w miejscu dawnego warzywnika i sadu.
- Trasy uzbrojenia nad i podziemnego winny omijać zespół objęty ochroną, zaś wszelkie trasy komunikacji należy prowadzić śladem dawnych alei i ścieżek. Przebieg ich należy szczegółowo uzgodnić z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.

- Wszelkie elementy plastyczne /mała architektura ogrodowa, punkty oświetlenia zewnętrznego itp/ muszą mieć starannie opracowaną formę, harmonizującą z charakteru obiektu.

2. Zakres renowacji

- a/ Wykonanie niezbędnych zabiegów pielęgnacyjnych, obejmujących zachowanie istniejącej zieleni i kontynuowanie kompozycji poprzez uzupełnienie ubytków w nasadzeniach i usunięcie nadmiernego zagęszczenia /odrosty korzeniowe, samosiewy/.
- b/ Usunięcie nowych, bezplanowych nasadzeń zacierających kompozycję /drzewa przy ścieżce, przecinającej gazon, topole na przedłużeniu alei wjazdowej i grabowej itp/.
- c/ Odtworzenie alei wjazdowej i podjazdu z gazonem przed elewacją frontową. Odtwarzanie nieistniejącego dziś dojazdu gospodarczego nie jest uzasadnione.
- d/ Uporządkowanie wnętrza przed elewacją ogrodową /d.parter kwiatowy/.
- e/ Przeprowadzenie renowacji trawników na terenie nasłonecznionym a w miejscach zacienionych wprowadzenie okrywowych roślin zastępczych.
- f/ Zlikwidowanie napowietrznych linii n.n. szpecących park.
- g/ Utrzymanie w parku nawierzchni gruntowych ulepszonych /z domieszką piasku lub żwiru/. Nawierzchnie utwardzone /asfalt/ nie mogą być wprowadzone w części parkowej. Dopuszczalne jest ujęcie ścieżek w obrzeża betonowe, ułatwiające konserwację.